

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора психологічних наук, професора, професора кафедри
диференціальної і спеціальної психології**

Одеського національного університету імені І.І.Мечникова

Чернявської Тетяни Павлівни

на дисертаційне дослідження

Петрушенко Владислава Вікторовича

**«Особливості професійної свідомості на різних етапах кар'єрного
розвитку правника», представленого на здобуття наукового ступеня**

доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія галузі знань

05 «Соціальні та поведінкові науки»

Обрана Петрушенко В.В. тема є актуальною і присвячено важливій проблемі, яка має вагому теоретичну і практичну значущість. Актуальність дослідження професійної свідомості полягає в тому, що від цього залежить, наскільки свідомо та ініціативно соціальні групи будуть брати участь у правничій діяльності. Деякі дослідники вказують на зв'язок між правом і рівнем правової свідомості, зазначаючи, що право віддзеркалює рівень розвитку індивідуальної свідомості сучасної людини. Особистість правника як цілісна система є предметом дослідження в різних галузях науки, таких як психологія, соціологія, філософія, юриспруденція та інші. Цей підхід дозволяє розглядати особистість правника дисертанту як складну сутність, яка формується під впливом різноманітних факторів і включає в себе різноманітні аспекти особистісного розвитку та функціонування. Вивчення цієї системи дозволяє краще зрозуміти сутність та особливості професійної діяльності правознавця.

Обґрунтованість наукових положень та висновків, викладених у дисертації Петрушенко В.В., підтверджується тим, що теоретико-методологічні позиції дослідження подано аргументовано і коректно. Чітко визначено об'єкт, предмет, мету дослідження та науково-практичні завдання, які потрібно виконати для її досягнення. Методи дослідження, обрані

авторкою, адекватні поставленим завданням та надають можливість їх системного вирішення. Надійність і вірогідність результатів дослідження цілком забезпечена методологічною обґрунтованістю вихідних положень, критичним аналізом стану досліджуваної проблеми, використанням дисертанткою широкої джерельної бази та комплексу взаємопов'язаних методів наукового пізнання, репрезентативністю вибірки, поєднанням кількісних та якісних методів аналізу даних дослідження.

Для вирішення задуму та ідеї дослідження здобувач організував науковий пошук, який включав як теоретичне опрацювання наукових джерел за проблемою, так і низку емпіричних досліджень з пізнання специфіки та особливостей професійної свідомості на різних етапах кар'єрного розвитку правника.

Теоретична і практична значущість результатів дослідження полягає в наданні нового погляду на динаміку та якісні зміни в професійній свідомості правників; розгляді кар'єрного розвитку правника як складноорганізованого процесу, що вимагає адаптації, планування та активної участі суб'єкта. Отримані Петрушенко В.В. дані можуть бути використані у практиці залучення студентів старших курсів та магістрів права до консультативної роботи в юридичних клініках ЗВО, при організації навчальної юридичної практики здобувачів вищої освіти.

Вагомою є наукова новизна отриманих у дослідженні результатів, яка полягає у тому, що автором вперше на основі системного теоретико-емпіричного дослідження розкрито психологічні особливості професійної свідомості правника та її місце в структурі особистості на різних етапах кар'єрного розвитку; визначено кар'єрний розвиток правника як складний та багатогранний процес, що вимагає адаптації, планування та активної участі; створено пролонговану модель кар'єрного розвитку правника на підставі змістовної наповненості особистості та діяльності (кар'єрний етап навчання, адаптації, стабілізації та зростання та етап професійної зрілості); виділено двокластерну модель мотивації обрання правничої професії («Внутрішня

рефлексивність», «Спонтанний вибір»); виявлено та емпірично підтверджено структуру професійної свідомості правника, яка містить три основні структурних компоненти (мотиваційно-ціннісний (мотиви обрання професії, ціннісний статус та особистісні смисли, професійні вибори), когнітивно-довільний (локалізація відповідальності, увага, пам'ять) та соціально-комунікативний (рефлексивність, толерантність, емпатія, стиль міжособистісних взаємовідносин)); створено авторську методику дослідження особистісних цінностей та особистісних переваг правника за допомогою спеціально організованої професійної дискусії; авторську анкету "Чому я обрав професію правника?", а також поглиблено та уточнено: уявлення про сучасні підходи до вивчення професійної свідомості правника у вітчизняній психології; поняття «професійна свідомість правника».

Апробація результатів дисертації. Слід зазначити, що результати проведеного дослідження, які викладені у дисертації, оприлюднено на науково-практичних конференціях різного рівня. Основні дані дисертаційної роботи представлено у 7 публікаціях авторки, з яких 3 статті – у наукових фахових виданнях з психології, включених до переліку, затверджених МОН України, 4 публікацій – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Оцінка змісту дисертації, її завершення в цілому. Дисертаційну роботу викладено на 248 сторінках. Робота належно структурована і складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків та змістовних додатків. Дослідження побудоване на достатній джерельній базі, що складає 210 найменувань (з них – 72 джерела іноземними мовами). Науковий зміст, термінологія та стиль викладення результатів дослідження відповідає встановленим державним стандартам та вимогам.

Важливим, на наш погляд, є те, що представлене дисертаційне дослідження пов'язане з науковими розробками кафедри соціальної психології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, «Генеza та

соціально-психологічні детермінанти психологічного благополуччя особистості» (номер державної реєстрації НДР 0123U101274).

Таким чином, можна зробити висновок, що всі завдання дисертації виконані на належному науковому рівні. Проведене Петрушенко В.В. дисертаційне дослідження та його висновки ґрунтуються на результатах ретельного теоретико-методологічного та емпіричного дослідження і повністю відповідають темі, меті і завданням, що дає підстави для позитивної оцінки дисертаційного дослідження в цілому.

Все це дозволяє стверджувати, що дана дисертаційна робота має дійсно наукову новизну, є завершеним, самостійно виконаним дисертантом дослідженням.

Проте, поряд з безперечними позитивними здобутками та науковими досягненнями роботи, вважаємо за необхідне висловити деякі побажання. А саме:

1. Для повного розкриття теми вважаємо за необхідне розкриття змістовного наповнення схожих понять - індивідуальна правова свідомість, групова правова свідомість, буденна правова свідомість та наукова правова свідомість.

2. На наш погляд, вдалим було використання в дослідженні методу дискусії, але необхідним є більш глибоке обґрунтування цього методичного вибору.

3. Перспективним напрямком для дослідження було доцільно провести порівняльний аналіз особливостей професійної свідомості правника на різних етапах самореалізації особистості в різних галузях правничої діяльності.

4. В дисертаційній роботі іноді зустрічаються стилістичні неузгодженості та технічні помилки.

Зазначені зауваження носять характер побажань і не знижують загальної позитивної оцінки наукового дослідження.

Дисертаційна робота Петрушенко Владислава Вікторовича «Особливості професійної свідомості на різних етапах кар'єрного розвитку правника» є самостійною, завершеною науково-дослідною роботою, яка за актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, обсягом проведених досліджень відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 року, а її автор заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – Психологія у галузі знань «Соціальні та поведінкові науки».

Рецензент

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри диференціальної і
спеціальної психології
Одеського національного
університету імені І.І.Мечникова

Тетяна ЧЕРНЯВСЬКА

